

Mika Hannula

Persot persoonat persoonallisuustesteissä

Jussi Kotkavirta (toim.), *Persoonia vai ihmisiä.*
Gaudeamus, Helsinki 2007. 233 s.

Seurasin taannoin mielenkiintoista keskustelua. Asia oli yksityiskohtainen mutta asiayhteys miltei yleismaailmallinen. Vaimoni kysyi neuvoa amerikkalaiselta kollegaltaan. Dilemmana se, miten kirjoittaa hyvin spesifiin tiedejulkaisuun arvostelu esseekokoelmasta, joka on varsin sympaattinen mutta samalla aika lailla mitäänsanomaton. Yhdysvaltalaisissa akateemisissa seurapiiripeleissä vartunut tutkija neuvoi vanhan mantereen ystäväänsä seuraavasti. Kuvaile aluksi kirjan sisältö, nosta esiin kolme teemaa, jotka kiinnostavat sinua ja päätä siihen, että suosittelet tätä hienoa ja tärkeää kirjaa kaikille ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoille.

Oliko neuvo pätevä vai kyyninen vai molempia?

On lähes kiistatonta, että minkä tahansa ja mitä tahansa aihetta käsittelevän esseekokoelman syntisäkin paino ja tilavuus on kiinni siitä, miten mielekkäästi kirja kykenee tasapainottelemaan syvyy- ja leveysuunnissa. Kirjatyypin, joka tavoittelee laajempaa lukijakuntaa mutta on kyseiselle alalle erikoistuneiden tutkijoiden kirjoittama ja joka tietysti samojen kansien välissä haluaa välttämättä käsitellä valittua teemaa niin historiallisesti kuin nykypäiväänkin linkittyen. Siis se tyypillinen neuroottinen tavoitteiden ja realiteettien törmäyskurssi, jota totta kai silmät kiinni, hyvillä mielin ja puhtain sydämin suositellaan aloittaville opiskelijoille.

Jussi Kotkavirran toimittama *Persoonia vai ihmisiä* on sympaattinen

yritys. Se on jatkoa Kotkavirran Petteri Niemen kanssa yhdessä toimittamalle teokselle *Persoonia* (2004). Tuorein viritys tarjoaa taatusti laajan kaaren ja perspektiivin valittuun aiheeseen. Mukana on pätevää johdantoa, hienoa historiallista näkemystä, uusia erikoisia käännöksiä niin menneisyydestä kuin nykykeskustelustakin. Lisäksi mukaan mahtuu muutama sisältövevoinen yksityiskohtiin kiinnittyvä kirjoitus. (Lehden toimituksen mielestä edellä ollut selostus ei ole riittävä tuotekuvaus. Joten tässä kylmää komeaa faktaa kirjan sisällysluettelon muodossa: Johdanto: Persoonan käsitteestä, sen historiasta ja käytöstä, Jussi Kotkavirta; Boethiuksen teologisista tutkielmista, Mikko Yrjönsuuri; Teologiset tutkielmat, Boethius; Minuuden tasot: Yhteiset ja yksilölliset roolit myöhäisantiikissa, Teija Kaarakainen; Petrus Olivin ihmiskäsityksen modernit piirteet, Mikko Yrjönsuuri; Sentensejä ja kysymyksiä, Petrus Johannes Olivi; Kysymyksiä Sentensien kirjasta II, Petrus Johannes Olivi; Itseys ja järki, Dieter Sturma; Syntykö identiteetti tulkinnoissa vai edeltäkö se niitä?, Arto Laitinen; Mitä on personalismi, Jussi Kotkavirta; Persoonan loppu, Olli-Pekka Moisio.)

Mutta niin. Kun siirrytään tunteettomista faktoista tunnepitoisiin tulkintoihin, käy ajatusten tanssi ja kirjoitusten keskinäinen valssi varsin kankeaksi. Valitettavasti kokoelman yleisilme on valju, pölyttynyt. Ja yhtä valju on tunne, että tässä skeemassa ja raamissa en parhaalla tahdollakaan osaa väittää tietäväni, miten tämännäköisestä kokoelmasta saisi mielekkäämmän.

Sen kuitenkin tiedän, että edellä

esitettyä neuvoa seuraten kirjasta saa kiinni yksityiskohtien, ei yleistason kautta. Yksityiskohdat, jotka aukeavat Arto Laitisen kirjoituksen ”Syntykö identiteetti tulkinnoissa vai edeltääkö se niitä?” myötä ja vastaan. Ja ei niin yllättäen, koska samaa mieltä on harvinaisen tylsä olla, keskityn kolmeen kohtaan, joissa ärsyntyiskynnyksilytitys ja reippaasti.

Sopusointuisia riitasointuja

Laitisen lähtökohta on Charles Taylorin filosofiaan nojaava itseiden hermeneutiikka. Aihe ja alue, jonka Laitinen kiistatta tuntee ja jonka esittelyn hän myös taitaa. Ongelmaksi kehittyi Laitisen tarjoamat tulkinnot ja niiden mielestäni eriskummallinen suuntaus. Siis tulkintaerot, jotka mainiosti toteuttavat sitä, mitä Ricoeur kutsui sopusointuiseksi riitasoinnuksi.

Laitinen esittää väitteen, jonka mukaan koko asiayhteyttä käsittelevät termit kuten ihminen, subjekti, toimia, persoona, itseys ja identiteetti täytyy pitää analyyseissä erillään. Niitä ei saa vaihdella löyhästi keskenään. Laitisen mukaan tällaiseen epätasomallisuuden syyllistyy itse Charles Taylor. Se, onko väite validi jos tarkastellaan koko Taylorin tuotantoa, on eri asia kuin jos Taylor olisi epätasomallinen ja sekava tietyn projektin kuosissa. Jälkimmäinen ei nähdäkseni pidä paikkaansa. Ja edellinen on itsessään puolestaan huolestuttava toive. Miksi olisi syytä vaatia tai edes toivoa, että kokonaisuutta hahmoteltaessa samaan teemaan tiiviisti ja väistämättä yhteen kuuluvat käsitteet täytyisi pitää erillään? Mitä jos harjoitammekin tarpeetonta rakenteellista väkivaltaa jos ja kun pakotamme oletetun miellyttävän selkeisiin lokeroihin käsitteet, jotka ovat sekä itsessään että erityisesti keskinäisissä suhteissa liikkeessä?

Kyse on asenteesta, joka sai kauniin muodon muutama vuosi sitten tapahtuneessa keskustelussa, jossa pohdittiin mahdollisen uuden Musiikkitalon esteettis-poliittisia ratkaisuja. Silloisessa mallissa rakennuksen ala-aulassa olivat vierekkäin klassisen musiikin ja populaarimman, ns. jatsi-musiikin salit. Erään Sibelius-akatemian professorin mukaan tämä ei ollut lainkaan

suotavaa, koska tällöin poistuttaessa klassisen musiikin konsertista joutuisi kuulemaan jotakin toista mölinää ja niin olisi taas tunnelma ihan pilalla.

Mutta niin. Valitettavaa tai ei, arki rakentuu ja rakenteellistuu siten, että useat eri asiat tapahtuvat päällekkäin ja limittäin. Asiayhteyksien sekamelska, jossa maailmassa olemisen analysointi edellyttää erityisesti käsitteellistä notkeutta, ei käsitteiden pakottamista pallikkatestien tasolle.

Laitinen katsoo, että käsite itseiden singulaarisuus ”on yksittäisyyttä ja samana pysymistä” (139). Ongelmani tämän lauseen sisällön kanssa on johdannainen edellisen tapauksen kanssa. Taustalla on Laitisen otsikossaankin esittelemä kysymys siitä, miten lähestyä itseyttä ja identiteettiä tulkintoina, jos niillä ei ole pysyvää samuutta. Mutta miksi meidän pitäisi nostalgisesti jäädä jumiin ideaan samana pysymisestä? Miksi singulaarisuus laistetaan samana pysymiseksi?

Nähdäkseni kyseessä olevan tulkinnan suuntaus on virheellinen, koska se ei jostain syystä osaa nähdä tulkintaa koko elämän jatkuvana prosessina, jossa on hyvinkin mahdollista, tarpeellista ja välttämätöntäkin pohtia, miten onnistuneita ja toimia itsetulkinnat ovat. Tulkinnat, jotka tapahtuvat ja keräävät kypsyytensä ja painovoimansa prosessin jatkumossa, sen ylläpitämisessä. Siis singulaarisuus, joka varmuuden ja pysyvyyden sijaan uskaltaa korostaa minuuden tämänhetkisyyttä, tapahtumaksi tuleamista, joka ei synny tyhjiössä, vaan paikallisesti sitoutuneena.

Kolmas erimielisyys, jota haluan käsitellä, on edellisiä selkeästi kevyempi. Anekdoottina se silti mielestäni ajaa aivan samaa rataa ja rullaa samassa rytmissä kuin edellisinkin jumpat. Laitinen kirjoittaa: ”Sellaisten asioiden joukolla, joiden jäsenillä ei ole itseyttä, ei ole myöskään kollektiivista identiteettiä.” (162) Ja kyllä, hyvä näin, mutta sitten seuraavassa lauseessa Laitinen jatkaa, että ”Marimekon tuotteilla voi olla yhteinen tyyli, mutta niillä ei ole kollektiivista identiteettiä.” (Ibid.)

Tuoteidentiteetistä käyttäjäidentiteettiin

Mielestäni Laitinen on esimerkissään esimerkillisen rajoittunut. Tarkasti ottaen hänen väitteesä ovat tosia, mutta yhtä tarkasti ottaen ne ovat myös tyhjiä – siis valjuja. Otetaan jälleen esimerkin kautta. Esimerkkien, jotka koskettavat kollektiiveja, jotka eivät rajaudu joko-tai-malliin. En ymmärrä miksi Laitinen käsittelee Marimekkoa vailla tuotteen käyttäjiä. Tarjolla olisi esimerkiksi se myöhäiseen keski-ikään ehtinyt korkeasti koulutettu suomalaismies, jonka päällä kyseisen yhtiön pystyraidallinen kauluspaita on tatuoitunut sieluun niin pysyvästi, että herra löytää – hämmästyttävää kyllä – mielestään asukokonaisuuden sopivan kravatin. Entä ne tuhannet pikkuvekarat, jotka vanhempiansa tahdon myötä pukeutuvat saman firman sivuraidallisiin asusteisiin päästä varpaisiin ja takaisin. Ve-carat, joiden kollektiivisuus korostuu, kun tarkastellaan ulkomailla asuvia suomalaisia ja heidän jälkikasvuun, jolla nämä vetimet ovat sääntö, eivät suinkaan poikkeus. Vaikka korkeasti koulutetulla suomalaismiehellä tai ulkomaille raahatuilla suomalaiskarkaroilla ei ole tietoista kollektiivista identiteettiä, heitä on määrällisesti ja kiistattomasti niin paljon, että niistä muodostuu imaginäärinen kollektiivi, joka yhtäaikaisesti kuvaa ja muokkaa todellisuutta. Todellisuutta, jossa he ovat sekä osallisia että osattomia tavalla, joka ei päädy tasajakoon, vaan pursuaa alati joko yli tai jää hassusti vajaaksi – liikkeeksi ja liikkeessä pysymiseksi.

Ja niin, oli melkein unohtua. Mielestäni käsillä oleva kokoelmateos tarjoaa loistavan aiheen esittelyn ja se sopii mainiosti ensimmäisen, toisen ja jopa kolmannenkin vuosikurssin opiskelijoille.